

Yttrande över remiss från Länsstyrelsen i Skåne län gällande Skånes Friluftslivsplan

Sammanfattning

Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) har tagit del av remissen Skånes Friluftslivsplan. Det är mycket bra att planer som denna tas fram och upplägget av denna med sina fyra delar känns genomtänkt, ambitiöst och väl förankrat, det noggrant utförda bakgrundsarbetet blir särskilt synligt i dokumentet Kartläggning av friluftslivsområden. SLU önskar se samma noggrannhet och skärpa även i planens framåtsyftande strategidel. SLU anser även att planen bör kompletteras med skrivningar kring naturvägledning, så att denna viktiga aspekt av friluftsliv speglas i såväl strategiska överväganden som föreslagna åtgärder.

SLU anser att det är bra att markägarna sätts i fokus, då dessa är avgörande för friluftslivets utveckling. Vidare är det positivt att se hur länsstyrelsen i arbetet med friluftslivsplanen närmar sig de svåra frågorna om vad som faktiskt krävs för en hållbar utveckling av det skånska friluftslivet. I planen berörs inte bara det fysiska landskapets utveckling utan även de nödvändiga stödfunktionerna (kollektivtrafik, fritidsbanker mm.) som är avgörande för friluftslivets utveckling.

Generella synpunkter

Naturvägledning innebär i korthet att underlätta för människor att uppleva och utveckla sin relation till, känsla för och kunskap om naturen och kulturlandskapet. Naturvägledning visar vägen ut i tätortsnära natur, fördjupar naturupplevelser, hjälper till att kommunicera allemansrätten, bidrar till naturvård, är en viktig del i naturturismen, kan användas i dialogprocesser, kopplar till utomhuspedagogik i skolan, innebär folkbildning kring hållbarhetsmål med mera. Naturvägledning berör de allra flesta av de friluftspolitiska målen och finns även omnämnt på ett par ställen i målskrivelsen.

Flera av de punkter som anges i friluftsplansens övergripande inriktningar innefattar satsningar på naturvägledning. Under "Balanserat & Hållbart" gäller det

exempelvis möten i naturen, värdskap och gästskap. Här hittar vi också den enda gång som naturvägledare nämns i planen – SLU menar alltså att naturvägledarnas roll generellt bör stärkas och lyftas fram mer i både strategi och handlingsplan. Många aktörer på sändlistan arbetar också med naturvägledning, som alla naturum i Skåne, Stiftelsen Skånska Landskap, Naturskyddsföreningen, Skånes ornitologiska förening, STF med flera.

Läs mer om naturvägledning på www.slu.se/cnv. Boken Naturvägledning i Norden (Nordiska ministerrådet 2019) visar också på områdets stora bredd när det gäller upplevelser, lärande, reflektion och delaktighet i mötet mellan natur och människa.

Universitetets roll i arbetet med friluftsliv

Skåne är universitetstätt och flera av regionens högskolor och universitet har fokus på ämnen som är relevanta för friluftslivets utveckling. Särskilt unikt är att det finns två lärosäten (SLU, HKR) som arbetar just inriktat mot landskap och planering med fokus på folkhälsa och friluftsliv. Akademin har intresse och kompetens att hjälpa till både med sakkunskap och i själva implementeringsprocessen. Akademin arbetar brett och skulle kunna bidra på flera olika sätt, bland annat genom följeforskning, examensarbeten, studentpraktik, kursamarbeten och som deltagande i projektgenomförande. Universitetet bör listas i avsnitt ”Aktörers ansvar och roller” i dokumentet Strategi för framtidens friluftsliv i Skåne 2030, med uttalat ansvar och med exempel på hur länsstyrelsen ser att akademien kan arbeta för att stödja de mål som pekas ut i friluftslivsplanen.

Starkare koppling mellan mål och åtgärd

SLU anser att en tydligare koppling mellan målformulering och utpekade åtgärder är nödvändig för att säkerställa planens genomförande. Ett tydligare hur (Hur genomför vi detta?) med ett tydligt utpekat ansvar är nödvändigt för att de mål som ställts upp i planen ska bli möjliga att genomföra. Nedan beskrivs ett exempel på tydlig, respektive mindre tydlig koppling mellan målformulering och åtgärd i Friluftslivsplanen. Exempelen nedan är tagna ur Handlingsplan för framtidens friluftsliv i Skåne 2023-2026, avsnitt Balanserat och hållbart, sida 7-8.

Under Övergripande inriktning anges som första punkt Samarbeta mellan och inom organisationer och över administrativa gränser. Samtliga listade åtgärder (1-5) kopplar tydligt till denna inriktning. Som andra punkt i listan Övergripande inriktning anges Bjud in till möten i naturen för att stimulera kreativ samverkan. Till denna inriktning finns en koppling till åtgärd 5 om planerade tematräffar. Dock är det inte klarlagt med vem och hur detta ska genomföras, vad syftet ska vara med träffarna, hur och när de ska genomföras. Det bör förtydligas för effektivt genomförande. Frågor kan även ställas för åtgärd 4 i relation till inriktningens punkten om Arbeta med omtänksamt värdskap. SLU ställer oss frågan varför åtgärd 4 är en specifik kurs för leder? Vilka andra utbildningar behövs? Vidare är det oklart om målgrupp för utbildningarna är privata aktörer eller tjänstepersoner i de berörda

organisationerna. Vem ansvarar för att det tillkommer en utbildning och vilka teman kommer avhandlas och hur är de kopplade till de mål som sätts upp i friluftslivsplanen? SLU instämmer i att fortbildning är viktigt, men i friluftslivsplanen är det oklart hur den ska bedrivas och till vem det riktas.

Ett exempel på en mycket vag koppling mellan målformulering och åtgärd gäller inriktningarna Lyft fram möjligheterna med kollektivtrafik till naturen, Lyft fram möjligheterna med cykel till naturen samt Inrätta Fritidsbanker för att främja hållbar konsumtion. För dessa inriktningar saknas helt någon åtgärd som är uppenbart kopplat till denna inriktning. Likaså saknas utpekade ansvar för genomförandet. Samtidigt är det just stödfunktionerna, så som hållbara transportalternativ och fritidsbanker, som är viktiga för uppfyllelse av det övergripande målet för friluftslivsplanen, d.v.s. att skapa ett friluftsliv som är tillgängligt och hållbart för alla.

Övriga synpunkter

Av dokumenten framkommer inte hur sambanden ser ut mellan de andra styrdokument som påverkar friluftslivet. SLU ställer oss frågan hur samordningen ser ut mellan den föreslagna friluftslivsplanen och övriga regionala planerings- och strategidokument, t.ex. regionplanen. Gällande samverkan är det inte helt klarlagt i friluftslivsplanen hur det utpekade ansvaret förväntas landa hos de lokala, kommunala, aktörerna. Här vill SLU flagga för den stora potential för friluftslivssamordning som finns i grönstrukturarbetet som sker på kommunal nivå, exempelvis i den kommunala översiktsplaneringen.

De nationella målen för kulturmiljöarbetet saknas bland de listade målen i avsnittet Angränsande politikområden och mål i inledande del av Strategi för framtidens friluftsliv. Här vill SLU också uppmuntra att ta hjälp av länsstyrelsens egen kulturmiljöenhet i arbetet. Friluftslivet kan fungera länkande mellan de olika intressena i landskapet varför SLU anser det viktigt att alla känner sig delaktiga.

Angående de Globala Hållbarhetsmålen vill SLU uppmuntra länsstyrelsen att verkligen använda detta gemensamma och globalt överenskomna språk för hållbar utveckling i Friluftslivsplan Skåne. SLU hade gärna sett en något mer nyanserad koppling mellan friluftslivsplanen och de för friluftslivet mest angelägna hållbarhetsmålen.

SLU saknar en representation av det vardagliga landskapet i friluftslivsplanen. Viktiga aspekter så som den lokala skalan, vardagsrörelse och förståelse för vad begreppet landskap innebär hade gärna fått ges större utrymme i samtliga delar av friluftslivsplanen. Ett lämpligt ramverk att använda i detta arbete är den Europeiska Landskapskonventionen.

Specifika synpunkter

Översiktsbild över strategins ingående delar, strategin sidan 14:

Vid genomgång av den övergripande modellen, Översiktsbild över strategins ingående delar, sid 14, i Strategi för framtidens friluftsliv i Skåne 2030, finner SLU att modellens struktur med principer, fokusområden och värden tillsammans med pilarnas riktning blir svåräst. SLU föreslår att vända på modellen, så att värdena kommer först, som sedan leder till fokusområdena, vad, och landar i principerna, dvs. hur symbolerna som används i översiktsbilden (stormkök, fickkniv) bör också ses över, så att de tydligare relaterar till vad de faktiskt visar. Även färgvalen bör övervägas utifrån vad de är tänkta att associera till.

SLU anser också att det viktiga aktörsperspektivet inte är synligt i modellen. Översiktsbilden kan med fördel kompletteras med en ny bild över samverkan mellan berörda aktörer, under avsnittet Aktörers ansvar och roller (sid 24). Denna nya bild kan förtydliga de tre principerna, tillsammans, inkluderande och ansvarsfullt, för att säkerställa långsiktigt hållbar planering och förvaltning av friluftslivet. Genom att använda samma begrepp i olika bilder kan läsaren relatera och förstå helheten.

Planera & Tillgängliggöra, strategin sidan 19:

Skrivningen "Natur nära där människor bor..." bör kompletteras med att en utvecklad naturvägledning i sådana områden ökar förutsättningarna för fördjupade naturupplevelser och bidrar till att människor reflekterar mer över betydelsen av vardagsnära natur.

Planera & Tillgängliggöra, handlingsplanen sidan 10:

Åtgärd 8 föreslår SLU ska handla både om tillgänglighetsplaner och naturvägledningsplaner, vilket skulle kunna framgå i rubriken för åtgärden. En naturvägledningsplan kan göras för ett eller flera av områdena ämnade för friluftsliv och hjälper förvaltaren att kommunicera med besökarna om områdenas värden utifrån både besökarnas och förvaltarens behov. Texten för åtgärd 8 skulle kunna avslutas med "Komplettera med naturvägledningsplan för besöksvärda områden". Information om naturvägledningsplanering finns här www.slu.se/nvl-planering. Kunskap och inspiration kring detta kan gärna hämtas i handboken "Naturvägledning i natur- och kulturområden", se Kunskapsbanken nedan.

Informera & Inspirera, strategin sidan 20-21:

SLU föreslår att begreppet naturvägledning används i samband med inkluderande information. Som tidigare sagts underlättar naturvägledning för människor att uppleva och utveckla sin relation till, känsla för och kunskap om naturen och kulturlandskapet. Målgruppsanpassning är en viktig del av detta, och förvaltare kan med hjälp av naturvägledning förhöja värdet av besök i ett naturområde. Det kan

exempelvis ske genom välskrivna skyltar om platsens värden, genom mobilappar eller genom guidning. I punktlistan med övergripande inriktningar för detta avsnitt föreslår SLU att det läggs till en punkt om att arbeta med naturvägledningsplanering.

I stycket om Skånes utbud av engagerade föreningar nämns förutom föreningar även besöksnäringen samt kommunernas roll för varierade naturupplevelser för alla. Här bör också Skånes sex naturum tas upp som viktig resurs – detta gäller för övrigt naturvägledning generellt i Skåne. Ingenstans i Sverige finns så många naturum som i just Skåne och de utgör en mångsidig resurs för naturvägledning på alla plan.

Kunskap & Kompetens, handlingsplanen sidan 12:

Här saknas förslag på aktör för att driva Åtgärd 12 om mer utomhuspedagogik i skolan. Här bör väl såväl kommuner som naturskolor i Skåne kunna vara lämpliga aktörer. Det finns också ett samarbetsnätverk för utomhusbaserat lärande, Utenavet, som driver dessa frågor på ett generellt plan. Här ingår blandad kompetens från akademi och praktik, bland annat aktörer med verksamhet i Skåne: Naturskoleföreningen, Friluftsförbundet och SLU Movium. Utenavet har bland annat tagit fram kunskapssammanställningen ”Klassrum med himlen som tak”, se Kunskapsbanken nedan. Man är också huvudman för konferensen Ute är inne, som senast i augusti 2022 arrangerades av Helsingborgs kommun.

Indikatorer, handlingsplanen sidan 12:

I avsnittet om indikatorer föreslår SLU att det tas med en indikator om antal skyddade naturområden som har en naturvägledningsplan, samt en indikator om antal kommuner som arbetar med naturvägledning. Det sistnämnda korresponderar med den precisering som finns i regeringens skrivelse om mål för friluftspolitiken under målet Tillgänglig natur för alla.

Friluftslivets värden, strategin sidan 24:

Avsnittet om att naturkontakt bidrar till naturförståelse föreslår SLU kompletteras med att naturvägledning kan bidra till att kunskap utvecklas om naturen och att ett miljöengagemang byggs. SLU föreslår att följande mening läggs till mellan de två som står där nu: ”Naturvägledning är ett viktigt verktyg som kan bidra till att stärka dessa processer.”

Kunskapsbanken, förslag till viktiga tillägg:

Naturvägledning i natur- och kulturområden (till sidan 11 efter vägledningen om tillgänglighet) Naturvårdsverkets handbok för planering och genomförande av naturvägledning i främst skyddade områden. Den är framtagen i samarbete med

SLU Centrum för naturvägledning (CNV) som ett komplement till handboken Tillgängliga natur- och kulturområden.

[Naturvägledning i natur- och kulturområden \(naturvardsverket.se\)](http://naturvardsverket.se)

Klassrum med himlen som tak (till sidan 10 i samband med övriga underlag om skolan) Kunskapsöversikt om vad utomhusundervisning betyder för lärande i grundskolan. Framtagen av Linköpings universitet, SLU (Movium och institutionen för stad och land) samt nätverket Utenavet.

<https://old.liu.se/ikk/utomhuspedagogik/presentation/1.750194/klassrum-med-himlen-som-tak.pdf>

SLU Centrum för naturvägledning (till sidan 13 under Andra exempel) Nationellt kunskapscentrum och mötesplats för naturvägledning och naturvägledare. Stöttar på uppdrag av Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten med flera planering och genomförande av naturvägledning, för bland annat kommuner, länsstyrelser, föreningar och företag. Bland uppdragen från Naturvårdsverket har under många år ingått att utveckla naturvägledning som en del av friluftslivsarbetet.

www.slu.se/cnv

Regionala landskapsstrategier - Ett rikt växt- och djurliv: En kunskapsammanställning – fallstudier

Ihse, Margareta: Oostra, Swantje

<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1623531/FULLTEXT01.pdf>

REGIONALA LANDSKAPSSTRATEGIER *Utvärdering från Skåne län*

Larsson, Anders; Haaland, Christine; Gyllin, Mats; Peterson, Anna – SLU Alnarp, Stenpil, Lars; Pluntke, Suzanne – Lst Skåne

<https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q=REGIONALA+LANDSKAPSSTRATEGIER+Utv%C3%A4rdering+fr%C3%A5n+Sk%C3%A5ne+Lst+Larsson%2C+Anders%3B+Haaland%2C+Christine%3B+Gyllin%2C+Mats%3B+Peterson%2C+Anna%3B+Stenpil%2C+Lars%3B+Pluntke%2C+Suzanne>

SLUTRAPPORT *Regionala landskapsstrategier för Vellinge kommun/sydvästra Skåne - från strandäng över Söderslätt till backlandskapet*

Anders Larsson – Vägverket Konsult

Daniel Melchert – God Bostad

Christine Haaland – Anna Peterson – Mats Gyllin – SLU Alnarp

<https://docplayer.se/16635922-Slutrapport-regionala-landskapsstrategier-for-vellinge-kommun-sydvastra-skane-fran-strandang-over-soderslatt-till-backlandskapet.html>

Mastersarbetet SLU Alnarp, ett urval:

Friluftsliv och landskapets kulturarv - En tolkning av landskapet i Fulltofta strövområde

Julia Göransson

https://stud.epsilon.slu.se/16357/3/goransson_j_201214%20%281%29.pdf

En plan för naturen - Natur- och kulturmiljövårdsprogrammet Från Bjäre till Österlen och dess betydelse för fysisk planering

Ylva Eriksson

https://stud.epsilon.slu.se/14290/1/eriksson_y_190311.pdf

The missing links in Latvia's hiking system : a case study of the Nature Park Talsu pauguraine in Latvia.

Anna-Sara Reinisch

https://stud.epsilon.slu.se/17590/1/reinish_a_210215.pdf

Kommunala projekt:

Masterplanen for Danmarks Outdoor Hovedstad

Silkeborgs Kommune, Danmark

<https://outdoor.silkeborg.dk/>

Beslut om detta yttrande har på rektors uppdrag fattats av dekan Christina Lunner Kolstrup efter föredragning av koordinatör Linda Ferngren. Innehållet har utarbetats av projektledare Per Sonnvik, projektledare Anders Arnell och föreståndare Eva Sandberg alla på SLU Centrum för naturvägledning, universitetsadjunkt Helena Mellqvist, universitetsadjunkt Anna Peterson samt universitetsadjunkt Lisa Norfall alla vid institutionen för Landskapsarkitektur, planering och förvaltning.

Christina Lunner Kolstrup

Linda Ferngren